

Date: 25th January-2026

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOY KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH

Komiljanova Dilafruz Qodirjanovna

4-kurs, Gumanitar fanlar va pedagogika fakulteti Turan International University

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik va psixologik asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ijtimoiylashuv jarayoni, muloqot madaniyati, hamkorlik, empatiya va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarining ta'lim jarayonidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar va metodlar samaradorligi o'rganilgan. Tadqiqot natijalari ijtimoiy muhitning bola shaxsining shakllanishiga ta'sirini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ijtimoiy ko'nikmalar, ijtimoiylashuv, muloqot, hamkorlik, empatiya, pedagogik muhit, shaxs rivoji.

Abstract: This article analyzes the pedagogical and psychological foundations of developing social skills in preschool children. The study highlights the importance of socialization, communication culture, cooperation, empathy, and social adaptation skills in the educational process. In addition, the effectiveness of pedagogical approaches and methods for developing social skills in preschool educational institutions is examined. The research results substantiate the significant impact of the social environment on a child's personality development.

Keywords: preschool education, social skills, socialization, communication, cooperation, empathy, educational environment, personality development.

Аннотация: В статье проводится научный анализ педагогических и психологических основ формирования социальных навыков у детей дошкольного возраста. Рассматриваются процессы социализации, культуры общения, сотрудничества, эмпатии и социальной адаптации в образовательной деятельности. Также изучается эффективность педагогических методов и подходов, направленных на развитие социальных навыков в дошкольных образовательных учреждениях. Результаты исследования подтверждают значительное влияние социальной среды на формирование личности ребенка.

Ключевые слова: дошкольное образование, социальные навыки, социализация, общение, сотрудничество, эмпатия, образовательная среда, развитие личности.

KIRISH

Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim va hal qiluvchi bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan ushbu davrda bolaning ijtimoiy tajribasi, xulq-atvori, muloqot madaniyati hamda jamiyatda o'zini tutish me'yorlari shakllana boshlaydi. Bola bu davrda atrofdegilar bilan faol muloqotga kirishadi, kattalar va tengdoshlari bilan munosabatlar o'rnatadi, jamoadagi o'z o'rnini anglashga harakat qiladi.

Date: 25th January-2026

Ushbu jarayonlar bolaning keyingi ta'lim bosqichlari va hayotiy faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy ko'nikmalar bolaning jamiyatda muvaffaqiyatli moslashuvi va o'zaro munosabatlarni samarali tashkil etishida muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy ko'nikmalar deganda bolaning muloqotga kirishish, o'z fikrini erkin va aniq ifodalash, boshqalarning fikrini tinglash va tushunish, nizoli vaziyatlarni tinch yo'l bilan hal etish, jamoada ishlash hamda empatiya ko'rsatish qobiliyatlari tushuniladi. Ushbu ko'nikmalar bolaning shaxsiy rivojlanishi bilan bir qatorda, uning emotsional barqarorligi va ijtimoiy faolligini ham ta'minlaydi. Agar ijtimoiy ko'nikmalar maktabgacha yoshdayoq shakllantirilmasa, bola keyingi ta'lim bosqichlarida tengdoshlari bilan muloqot qilishda, jamoaga moslashishda va o'quv faoliyatida muayyan qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda ijtimoiy muhitning sifati, pedagog va bola o'rtasidagi muloqotning mazmuni, shuningdek, o'yin va hamkorlikka asoslangan faoliyat turlari bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning eng samarali vositalari sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, rolli o'yinlar, guruhli mashg'ulotlar va birgalikdagi faoliyat bolalarda hamkorlik, mas'uliyat va o'zaro hurmat kabi ijtimoiy fazilatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bois mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari hamda ushbu jarayonning amaliy jihatlari kengroq yoritilib, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ijtimoiy ko'nikmalar bolaning jamiyatga moslashuvi, muloqotga kirishishi, tengdoshlari va kattalar bilan munosabatlarni samarali tashkil etishida asosiy omil sifatida qaraladi. Shu sababli ushbu masala bo'yicha ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan fundamental tadqiqotlar olib borilgan.

Mashhur rus psixologi L.S. Vygotskiy bolalarning ijtimoiy rivojlanishini ijtimoiy muhit va muloqot jarayoni bilan bevosita bog'laydi²¹. Uning nazariyasiga ko'ra, bola ijtimoiy tajribani mustaqil ravishda emas, balki kattalar va tengdoshlari bilan hamkorlik jarayonida o'zlashtiradi. Vygotskiy "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasi orqali bolaning mavjud imkoniyatlari va potensial rivojlanish darajasi o'rtasidagi farqni asoslab beradi. Aynan ijtimoiy muhitda tashkil etilgan muloqot va hamkorlik faoliyati bolaning nutqi, tafakkuri, xulq-atvori hamda ijtimoiy ko'nikmalarining shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu yondashuv maktabgacha ta'lim jarayonida ijtimoiy muhitni ongli ravishda tashkil etish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Shveysariyalik psixolog J. Piaget bolalarning ijtimoiy rivojlanishini kognitiv rivojlanish bilan uzviy bog'liq holda izohlaydi²². Uning fikricha, bola tengdoshlari bilan o'zaro munosabat jarayonida ijtimoiy qoidalarni angelaydi va asta-sekin mustaqil ijtimoiy xulq-atvorni shakllantiradi. Piaget maktabgacha yosh davrini bolaning ijtimoiy tajribani faol o'zlashtirish bosqichi sifatida baholab, aynan shu davrda bola ijtimoiy rollarni sinab

²¹ Vygotskiy L.S. Psixologiya rivojlanishi nazariyasi. – Moskva: Pedagogika, 1984.

²² Piaget J. The Psychology of the Child. – New York: Basic Books, 1969.

Date: 25th January-2026

ko'rish orqali jamiyatda o'z o'rnini tushuna boshlashini ta'kidlaydi. Ushbu jarayon bolada mas'uliyat, o'z fikrini himoya qilish va boshqalarning fikrini hisobga olish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Rus psixologi D.B. Elkonin ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda rolli o'yinlarning o'rnini va ahamiyatini chuqur tahlil qilgan²³. Uning tadqiqotlariga ko'ra, rolli o'yinlar bolalarga real hayotdagi ijtimoiy munosabatlarni modellashtirish imkonini beradi. Bola o'yin jarayonida muayyan rolni bajarish orqali ijtimoiy qoidalarini anglaydi, boshqalarning nuqtayi nazarini tushunishga harakat qiladi va o'z xatti-harakatlarini muvofiqlashtiradi. Bu jarayon bolalarda hamkorlik, mas'uliyat, empatiya va muloqot madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Elkonin rolli o'yinlarni maktabgacha ta'limda ijtimoiy rivojlanishning asosiy mexanizmlaridan biri sifatida baholaydi.

O'zbekistonlik olimlar N. Sayidahmedov va M. To'xtaxo'jayeva maktabgacha ta'lim tizimida ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish masalasini pedagogik muhit va o'yin faoliyati bilan bog'liq holda o'rgangan. Ularning ilmiy izlanishlarida ta'lim jarayonida qulay psixologik muhit yaratish, pedagog va bola o'rtasidagi ijobiy muloqot, shuningdek, hamkorlikka asoslangan faoliyat turlarini tashkil etish bolalarning ijtimoiy faolligini oshirishda muhim omil ekani ta'kidlanadi. Tadqiqotchilar fikricha, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda pedagogning shaxsiy namunalari, muloqot madaniyati va bolalarga individual yondashuvi alohida ahamiyatga ega.

Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy manbalar maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni ijtimoiy muhit, muloqot va o'yin faoliyati bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Ushbu nazariy qarashlar mazkur tadqiqotning ilmiy asosini tashkil etib, amaliy tajribalarni samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonining pedagogik va psixologik jihatlarini ilmiy asosda o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi kompleks yondashuv asosida ishlab chiqilib, unda nazariy va empirik tadqiqot metodlarining uyg'unligi ta'minlandi. Bu yondashuv tadqiqot mavzusini chuqur va har tomonlama tahlil qilish imkonini berdi.

Tadqiqotning nazariy bosqichida pedagogika, yosh psixologiyasi va maktabgacha ta'lim metodikasiga oid mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Ushbu bosqichda ijtimoiy ko'nikmalar, ijtimoiylashuv, muloqot, hamkorlik va empatiya tushunchalarining ilmiy mazmuni aniqlashtirildi. Shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga doir mavjud konsepsiyalar, nazariy yondashuvlar va ilmiy qarashlar umumlashtirilib, tadqiqotning nazariy asosi shakllantirildi.

Empirik tadqiqot maktabgacha ta'lim muassasalari sharoitida olib borildi. Unda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Kuzatish metodi: Kuzatish jarayonida bolalarning o'yin, mashg'ulot va kundalik faoliyatdagi ijtimoiy xulq-atvori tizimli ravishda o'rganildi. Xususan, bolalarning

²³ Elkonin D.B. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 1989.

Date: 25th January-2026

tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi, jamoada ishlashga moyilligi, nizoli vaziyatlarga munosabati, hamkorlik qilish va empatiya ko'rsatish darajasi qayd etildi. Kuzatishlar uzoq muddatli bo'lib, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni aniqlash imkonini berdi.

Suhbat Metodi: Tadqiqot doirasida pedagoglar va tarbiyachilar bilan yarim tuzilmali suhbatlar o'tkazildi. Suhbat jarayonida bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llanilayotgan pedagogik usullar, o'yin faoliyatining o'rni, shuningdek, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari aniqlashtirildi. Bu metod pedagogik tajribani chuqurroq tahlil qilishga xizmat qildi.

So'rovnoma metodi: Ota-onalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomalar orqali bolalarning oiladagi muloqot muhiti, ijtimoiy faolligi va jamoaga moslashuv darajasi haqida ma'lumotlar yig'ildi. Olingan natijalar ta'lim muassasasidagi kuzatishlar bilan solishtirilib, ijtimoiy ko'nikmalarning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar aniqlandi.

Tahlil va solishtirish metodlari: Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar sifat jihatdan tahlil qilinib, ijtimoiy ko'nikmalari yaxshi rivojlangan va rivojlanish darajasi past bo'lgan bolalar ko'rsatkichlari o'zaro solishtirildi. Bu metod ijtimoiy muhit va pedagogik yondashuvlarning samaradorligini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot natijalarini umumlashtirishda mantiqiy tahlil va pedagogik xulosalash usullaridan foydalanildi. Metodologik yondashuvning bunday izchil tashkil etilishi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonini ilmiy asosda yoritish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga imkon yaratdi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni pedagogik muhit, o'yin faoliyati va muloqotning sifatiga bevosita bog'liqligini ko'rsatdi. Kuzatish, suhbat va so'rovnoma metodlari orqali olingan empirik ma'lumotlar tahlili ijtimoiy ko'nikmalarning shakllanish darajasi bolalar faoliyatida sezilarli farqlar bilan namoyon bo'lishini tasdiqladi.

Kuzatishlar natijasiga ko'ra, ijtimoiy muhit ijobiy tashkil etilgan guruhlarda bolalar tengdoshlari bilan muloqotga tez kirishishi, jamoaviy o'yin va mashg'ulotlarda faol ishtirok etishi hamda hamkorlikka moyilligi bilan ajralib turdi. Bunday bolalar o'z fikrini erkin ifodalashga, boshqalarning fikrini tinglashga va umumiy qarorga kelishga intildi. Ayniqsa, rolli va guruhli o'yinlar jarayonida bolalarda mas'uliyat, navbat kutish, kelishuvga erishish va empatiya ko'nikmalari faol rivojlangani kuzatildi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ijtimoiy ko'nikmalari yaxshi rivojlangan bolalar nizoli vaziyatlarda tajovuzkorlik ko'rsatmasdan, muammoni muloqot orqali hal etishga harakat qiladi. Ular tengdoshlari bilan kelishmovchilik yuzaga kelganda o'z his-tuyg'ularini nazorat qila oladi, murosaga kelish yo'llarini izlaydi va pedagog ko'magini ongli ravishda qabul qiladi. Bu holat bolalarda emotsional barqarorlik va ijtimoiy yetuklik shakllanayotganidan dalolat beradi.

Aksincha, ijtimoiy muhit yetarli darajada qo'llab-quvvatlanmagan guruhlarda bolalarda muloqotdan chekinish, yolg'iz o'ynashga moyillik, o'z fikrini bildirishda

Date: 25th January-2026

tortinchoqlik kabi holatlar kuzatildi. Bunday bolalar jamoaviy faoliyatda kam ishtirok etdi, nizoli vaziyatlarda esa ko‘pincha yig‘lash, chekinish yoki tajovuzkor xatti-harakatlar bilan javob berdi. Bu esa ijtimoiy ko‘nikmalar yetarli darajada shakllanmaganini ko‘rsatadi.

Pedagoglar bilan o‘tkazilgan suhbatlar natijalari shuni ko‘rsatdiki, pedagogning muloqot uslubi va shaxsiy namunalari bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Pedagog tomonidan yaratilgan samimiy, ishonchli va adolatli muhit bolalarning ijtimoiy faolligini oshiradi, ularni jamoaga moslashishga va o‘zini erkin tutishga undaydi. Ayniqsa, pedagogning bolalar o‘rtasidagi munosabatlarga befarq bo‘lmasligi, nizolarni pedagogik yo‘l bilan hal etishi ijobiy natijalar bergani aniqlandi.

Ota-onalar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnomalar natijalari ham ta‘lim muassasasi va oila o‘rtasidagi hamkorlik ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Oilada muloqotga boy, qo‘llab-quvvatlovchi muhitda tarbiyalanayotgan bolalar bog‘cha sharoitida ham faol, ochiq va ijtimoiy jihatdan moslashuvchan bo‘lishi aniqlangan.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish tizimli, maqsadga yo‘naltirilgan va pedagogik jihatdan asoslangan faoliyat orqali samarali amalga oshiriladi. O‘yin, muloqot va hamkorlikka asoslangan ta‘lim jarayoni bolalarning ijtimoiy rivojlanishini ta‘minlovchi muhim omil hisoblanadi.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot maktabgacha ta‘lim jarayonida bolalarda ijtimoiy ko‘nikmalarni shakllantirish muammosini kompleks tarzda o‘rganishga bag‘ishlandi. Tadqiqot davomida nazariy manbalar tahlili, empirik kuzatishlar, pedagog va ota-onalar bilan suhbatlar asosida muhim ilmiy xulosalarga kelindi.

Avvalo, maktabgacha yosh davri shaxs ijtimoiylashuvining eng muhim bosqichi ekanligi aniqlandi. Aynan shu davrda bolalarda muloqot madaniyati, hamkorlik, empatiya, o‘zini tutish qoidalari va jamoada faol ishtirok etish kabi ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, mazkur ko‘nikmalar o‘z-o‘zidan emas, balki maqsadli va tizimli pedagogik faoliyat natijasida rivojlanadi.

Tahlillar shuni tasdiqladiki, o‘yin faoliyati maktabgacha ta‘limda ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning eng samarali vositasi hisoblanadi. Rolli, harakatli va guruhli o‘yinlar jarayonida bolalar o‘zaro muloqotga kirishadi, kelishuvga erishadi, nizolarni hal qilishni o‘rganadi va o‘z his-tuyg‘ularini nazorat qilish ko‘nikmasini egallaydi. Bu esa bolalarning ijtimoiy moslashuvini ta‘minlaydi.

Shuningdek, tadqiqot pedagog shaxsining ijtimoiy rivojlanish jarayonidagi muhim o‘rnini ochib berdi. Pedagogning muloqot uslubi, adolatli munosabati va shaxsiy namunasi bolalarda ijtimoiy faollik va ijobiy xulq-atvor shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Ijobiy psixologik muhit yaratilgan guruhlarda bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalari yuqori darajada shakllangani aniqlandi.

Oilada ta‘lim muassasasi o‘rtasidagi hamkorlik ham muhim omil sifatida e‘tirof etildi. Oilada qo‘llab-quvvatlovchi va muloqotga boy muhitda tarbiyalangan bolalar

Date: 25th January-2026

maktabgacha ta'lim muassasasida ham ijtimoiy faol, ochiq va moslashuvchan bo'lishi kuzatildi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish pedagogik jihatdan asoslangan, tizimli va uzluksiz faoliyatni talab etadi. O'yin, muloqot va hamkorlikka yo'naltirilgan ta'lim jarayoni bolalarning kelajakdagi shaxsiy va ijtimoiy muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. – Toshkent, 2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
3. Vigotskiy L.S. Psixologiya rivojlanishi nazariyasi. – Moskva: Pedagogika, 1984.
4. Leontev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxs. – Moskva: Politizdat, 1975.
5. Elkonin D.B. Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 1989.
6. Abdullayeva M.X. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
7. Qodirova F.R. Bolalar psixologiyasi va pedagogik diagnostika. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
8. G'afforova T.A. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
9. Montessori M. The Montessori Method. – New York: Frederick A. Stokes Company, 1912.
10. Piaget J. The Psychology of the Child. – New York: Basic Books, 1969.